

Oponentský posudek na dizertační práci

Blanky Nyklové

Czech Feminist Scene: Theoretical Inclinations, Stances, and Controversies

Česká feministická scéna: teoretické inklinace, postoje a kontroverze

Předložená dizertační práce je v první řadě záslužná svým zaměřením a obdivuhodná svou odvahou pustit se do probádání svého předmětu tak komplexním a důkladným způsobem. Hlavní výzkumná otázka je dobře položená, teoretické rámce jsou relevantní stejně jako další použité přístupy. Zvolené metody a techniky jsou adekvátními nástroji k zodpovězení výzkumné otázky, analýzy jsou zevrubné a vnímavé k materiálu, závěry plauzibilní. Velmi výrazným znakem této práce je snaha o reflexivitu vlastního konání ve všech jejích částech, snaha ošetřit a eliminovat možné, zejména metodologické, chyby. Autorka práce načetla a zpracovala velký objem jak teoretické literatury, tak textů, jež jí sloužily jako prameny, a odvedla také velkou práci takřkajíc historiografické povahy, když představila i institucionální strukturu zkoumané „scény“. Pro všechny uvedené důvody se domnívám, že tato práce splňuje požadavky kladené na dizertační práci v ČR a není důvod nechávat si verdikt až na konec posudku: tuto dizertační práci doporučuji k obhajobě.

Chci si tím ovšem také rozvázat ruce k vyjádření výhrad, které nepovažuji za bagatelní. Týkají se zejména: jasnosti koncepce, způsobu sepsání teoretických pasáží, práce s literaturou, nejasností práce s prameny a některých konkrétních otázek.

Ke koncepci. Jasnosti koncepce dle mého názoru výrazně uškodilo rozhodnutí vázat se tak silně na předchozí práci Terezy Kodíčkové (a také mirka vodrážky, což je trochu jiný případ), která byla v práci na jiném místě zároveň v pozici analyzovaného textu. Tak se stalo, že se v této práci střídá nekritické přejímání hodnotících soudů Kodíčkové s probleskující kritikou téhož (až na straně 78-9 se objevuje kritika kritiky Kodíčkové coby „teleologické“. Zároveň přejímá její hodnocení některých proudů feminismu jako „obsoletních“, atd.) Je to problém samo o sobě, závažnější však je, že hodnotící stanoviska Kodíčkové ovlivnila tázání autorky. A tedy ještě než je artikulována výzkumná otázka, objevují se

pojmy jako nedostatečnost, zaostalost, postkolonialismus a „problém“ liberálního feminismu. Ačkoli během analýz autorka tyto nálezy částečně zpochybňuje, nevymanila se z nich úplně a procházejí celým textem. Hlavní výzkumnou otázkou bylo možné položit bez této zátěže a klást naopak maximální důraz na význam hermeneutické analýzy zevnitř daného či získaného materiálu, zvláště když jsou zvoleny kvalitativní metody.

Není také běžné (zejména v anglosaském stylu psaní odborných prací), aby se centrální výzkumná otázka objevila poprvé až na straně 24. Připomínám její znění, jež je důležité pro mé pozdější poznámky: “What is the current Czech feminist scene’s relation to feminist theories and what does the relation imply for its self-conception?” Dle mého názoru by tato otázka pro design práce stačila vzhledem k rozsahu materiálu, jenž má být zkoumán, a k potřebné hloubce analýz k jejímu zodpovězení. Autorka se však zároveň ptá (viz podotázky) na vliv tohoto vztahu na charakter feministické scény, na její schopnost kooperace a komunikace. V tom vidím další koncepční problém, neboť otázky vlivu jsou vždy velmi ošemetné (kauzalita je v těchto případech nutně multifaktorová), a kromě toho se tím na základní linii tázání nabalila rozsáhlá problematika sociálních hnutí, jež by byla na samostatnou dizertaci. (Nejen) tato skutečnost vedla k neúměrnému rozsahu práce, jež by vyžadovala radikální pročištění, lepší organizaci textu, a „zabití“ mnoha zbytečných „miláčků“.

Přílišná šíře záběru se projevuje v rozsahu teoretických pasáží, které pokračují i v metodologické části a celkem zabírají odhadem zhruba dvě stě stran. Zdá se, že jde o nedorozumění: tato dizertační práce je empirická a nikoli teoretická, a teorie by tedy měly sloužit k vyhledání vhodných konceptů. Její šíře tak dle mého názoru tomuto cíli neslouží a může být naopak kontraproduktivní. Za hlavní problém však považuji, že teoretická část je téměř výhradně sepsána jako kompilát sekundární literatury, byť inteligentně. Problém je v tom, že je autorka v představení jak kritické teorie, tak teorie diskurzu, konceptů geopolitiky (zde méně), odkázána na názory převzaté ze sekundární literatury, včetně jejích kritických soudů. To jde jednak proti cíli hledání konceptů, protože tam je třeba vybrat si některou primární reprezentativní práci a o ni se opřít, jednak tu autorka „kupuje“ řadu problematických tvrzení, jako např. že Frankfurtská škola je marxismus a podobně (je to také případ zbytných prvků).

Teoretický přístup má nadto převážně formu implicitní polemiky s přístupy, které samy nejsou definovány, jako je „tradiční“ pojetí subjektu jako identity nebo identity politics. Teoretické prezentace jsou namnoze neuspořádané, je řeč

například o kongruenci Bradotti s kritickou teorií ve věci emancipace, aniž by při představení kritické teorie byla o emancipaci zmínka – tam je řeč převážně o epistemologických otázkách. Jinak však je koncept subjektu podle Braidotti vhodné teoretické východisko, takto měla být postavena i ta ostatní. Vysvětlení vyžaduje mimo jiné pojem „nahodilosti“, který autorka zavádí ve vztahu ke vzniku různých feministických pozic nad rámec konceptualizací Braidotti. V rámci kritické teorie je tento pojem těžko obhajitelný. Za flagrantní příklad nekritického přejímání soudů, o němž hovořím výše, je tu pak přijetí těžké dezinterpretace Kantovy etiky z pera Braidotti, kterou autorka znovu vytahuje na straně 170-171. Ač nerada, ptám se: četla autorka alespoň Kantův kategorický imperativ a četla (současné) filozofické analýzy toho, jak velmi je vhodný pro (současnou) feministickou etiku? Braidotti je jistě brilantní poststrukturalistická filozofka, ale též takřikajíc filozofická pistolnice. To autorka není povinna vědět, ale musí si být vždy vědoma rizik u přejímání interpretací a souzení. V této souvislosti prosím o vysvětlení autorčiny poznámky ve shrnutí teorií, že jí šlo jak o flexibilitu, tak o možnost „normativních soudů“ (claims) – proč jsou důležité?

Velký objem sekundární literatury byl nastudován a představen také u části věnované klasifikacím feminismů, u stadií feministického hnutí a podobně. Také zde se jedná o kompiláty z přehledové literatury a jejich hodnocení (a nálepkování), takže vzhledem k výzkumné otázce se mi jeví jako problematické identifikovat lokální teoretické afinity s konkrétní teorií. Uvážíme-li nadto centrální pozornost, která je k závěru práce stále více spojena s otázkou liberalistického feminismu, očekávali bychom alespoň u tohoto směru představení nějaké primární literatury. A také zde se spěchá s kritikou: liberální feminismus není vyložen sám o sobě, ale rovnou skrze jeho kritiky. Vystává zde ale ještě jiná otázka. Ač se může na první pohled zdát, že nic není pro tuto práci relevantnějšího než přehled feministických směrů, mám pochybnosti o funkčnosti těchto rozsáhlých přehledů a analýza také ukazuje, že prakticky nic v ní z této části není využito. Prosím, aby se autorka k této věci vyjádřila, mohu se mýlit.

Celkově mám problém se způsobem sepsání větší části textu. Velmi bych uvítala především jeho strukturování, například u části pojednávající kritickou teorii by bylo užitečné rozčlenit ji na aspekty epistemologické, etické a normativní (plus ontologický koncept subjektu), často jsou zcela nestrukturovány bloky o 20 stranách i více. Je velmi čtenářsky unfriendly. U klasifikace feminismů mohla

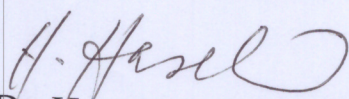
být alespoň část věnovaná epistemologickým kritériím oddělena od typu klasifikace vycházejícího z tzv. politických cílů – přičemž by ale nemělo uniknout, že i zde jsou vždycky v základu premisy ontologické i epistemologické jako u každého paradigmatu.

Další a možná nejzásadnější problém týkající se koncepce i metodologie vidím v nejasném určení toho, kdy je daný text v pozici literatury a kdy v pozici pramene. Zvláště se tato otázka nabízí u analytické části Historie – posuzované texty byly součástí vzorku? A byly nějak vyděleny co do typu? (Opět nacházíme prohršky jako - dle mne zcela nekvalifikované - hodnocení Horákové skrze nehistoričku Dudovou - co Františka Plamínková? – nebo skrze Jechovou citovanou v Dudové (třetí ruka). Proč? K čemu je to dobré?) Prosím, necht' autorka blíže vysvětlí, jak s tím pracovala, zda tyto pozice vůbec rozlišovala, zda to řešila. V bibliografii najdeme vše pod jednou hlavičkou „References“. Výjimečně by také uvítala bližší popis procesu selekce textů k analýze. Oproti ostatním částem je tato velmi strohá a stručná, není zde uvedeno časové hledisko či jiná kritéria. Výběr osob pro rozhovor je odůvodněn srozumitelně.

Klasifikace textové produkce je dobře a přehledně zpracovaná. Každá jednotlivá sekce by si nicméně zasloužila nějakou subkategorizaci, jemnější strukturaci. Příliš široký záběr vede k neúplným nebo zkratovým soudům, např. případ Jany Chržové, která je zde primárně spojena s „nechvalně známým“ ČSŽ (a její novou rolí ředitelky ČŽL), když senzací byl především vstup této radikální disidentky a pak dlouhodobé ředitelky ČHV do ČSŽ. Na tomto příkladu chci demonstrovat, že je lépe honit méně zajíců a pořádně než vynášet rychlé poznámky k příliš mnoha věcem. Samotné pojednání o institucích je impozantním rešeršním výkonem, bylo ale nad rámec i nad síly této práce a nebylo jejím cílem – ale opět by bylo dobré, kdyby mne autorka přesvědčila o jeho potřebnosti.

Nálezy se nakonec výrazně točí kolem inkriminovaného liberálního feminismu a jedním z hlavních zjištění je údajný „ústup“ z něj. To jednak znamená přijetí kodíčkovské doktríny o převaze liberálního feminismu u nás v devadesátých letech, jednak to otevírá Pandořinu skříňku otázek, co se pod tímto pojmem všechno skrývá. Autorka sice vnímavě ke svému materiálu zejména z rozhovorů konstatuje, že se nikdo k tomuto směru nehlásí, že je s ní spojováno všechno možné, závěry jsou ale formulovány opět v nediferencované formě. Problémy zde vidím: v jeho zdůvodňování neoliberálním klimatem; v jeho automatickém spojování s otázkou univerzalizmu a také s genderovým diferencialismem.

Feministický liberalismus vždy začíná kritikou reprodukce genderových rozdílů, a tedy jistou dekonstrukcí, byť nedotaženou. Diferencialistický je naopak jeho největší oponent, esencialismus, který v českém prostředí výrazně rezonuje, příliš zde o něm ale není řeč (?). Další problém vidím v mlčení o marxistickém feminizmu (ačkoli třeba u Wagnerové i Šmausové je dobře prokazatelný). Současný liberalistický feminismus – pokud jsou s ním v práci tak často spojovány různé pragmatické cíle ve veřejné politice, má mnoho agendy i optiky společné s marxistickým feminizmem, který je zde de facto zneviditelněn. Na konec mám ještě na autorku záludnou otázku, zda výsledky její analýzy splnily její očekávání, co z nich by ráda vyzvedla jako překvapivé či zvlášť hodné pozornosti.

PhDr. Hana Havelková, PhD.

V Roztokách 18. 9. 2014